

İKV DEĞERLENDİRME NOTU

AB'NİN DIŞ POLİTİKA GÜNDEMİNDEKİ EN
ÖNEMLİ KONU KOMŞULUK BÖLGESİ

Yeliz ŞAHİN
İKV Uzmanı

İKTİSADİ KALKINMA VAKFI

AB'NİN DIŞ POLİTİKA GÜNDEMİNDEKİ EN ÖNEMLİ KONU KOMŞULUK BÖLGEŐİ

Yeliz Şahin, İKV Uzmanı

Juncker Komisyonu ile birlikte göreve gelen İtalya DıŐıŐleri Bakanı Federica Mogherini, AB DıŐıŐleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilciliği (veya AB kamuoyunda daha yaygın kullanılan Őekliyle AB Dış Politika ŐefliĐi) görevinde 4'üncü ayını geride bıraktı. AB'nin dış politika gündemine bakacak olursak, AB'nin karşı karşıya kaldığı ve görmezden gelmeyi göze alamayacağı en önemli zorlukların AB'ye komşu bölgelerden geldiği aŐıkâr. AB'nin bölgelerde yaşananlar karŐısında etkili politikalar geliŐtirmekte zorlandığı mevcut durumda, 2003 yılında ortaya atılan Avrupa Komşuluk Politikası'nın gözden geçirilmesi ise AB'nin ajandasındaki öncelikli gündem maddelerinden biri. Avrupa Komisyonu bu doğrultuda ilk adımı atarak "Avrupa Komşuluk Politikası'nın geleceği" konulu bir kamu istıŐare süreci baŐlattı.

AB DıŐıŐleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Federica Mogherini ile Avrupa Komşuluk Politikası ve Genişleme Müzakerelerinden Sorumlu Komisyon Üyesi Johannes Hahn, 4 Mart 2015 tarihinde Avrupa Komşuluk Politikası'nın geleceğine ilişkin istıŐare süreci hakkındaki basın toplantısında, Brüksel (fotoğraf: Avrupa Komisyonu)

AB'İN ETRAFINDAKİ ATEŞ ÇEMBERİ

Türkiye ve AB'nin komşu olduğu bölgede adeta bir ateş çemberi oluşmuş durumda. Bugünlerde birinci yılını geride bıraktığımız Kırım'ın Rusya tarafından ilhakı ile başlayan Ukrayna krizi, gerek AB-Rusya ilişkileri gerekse uluslararası güvenlik konularında önemli etkilere yol açtı. Ukrayna'nın doğusundaki Donbas bölgesinde Rusya yanlısı ayrılıkçılarla Ukrayna güçleri arasında sürmekte olan çatışmalar, Rusya ile AB arasında oluşturulmaya çalışılan stratejik ortaklığın rafa kalkmasına yol açarken, Soğuk Savaş sonrası uluslararası düzenin dengelerini de alt üst etti. Ukrayna'da yaşananlar Avrupa kıtasında güvenliğin mutlak olduğu varsayımını geçersiz kılarken, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle varoluş sebebi sorgulanmaya başlanan NATO'ya da yeni bir misyon yükledi.

Ukrayna'nın doğusunda kriz derinleşirken, AB üye devletleri güç de olsa Rusya'ya yönelik geleneksel ayrılıkların ve ulusal çıkarlarının ötesine geçen bütüncül bir yaklaşım sergilemekte başarılı oldu. 2014 yılında Rusya'ya karşı dik bir duruş sergileyebilmek AB için adeta bir ölüm kalım meselesiydi. 2015 yılının ilk aylarında Ukrayna'nın doğusundaki Donbas bölgesinde ayrılıkçılarla Ukrayna silahlı güçleri arasında şiddeti artan çatışmalar, diplomatik yolların tükendiği görüntüsünü vermesine ve Ukrayna güçlerini silahlandırma seçeneği Beyaz Saray tarafından masaya koyulmasına karşın Merkel ve Hollande'ın girişimiyle Minsk'te Normandiya dördlüsü formatında gerçekleşen görüşmelerden ateşkes kararı çıktı (Minsk II). Minsk görüşmelerinin yarattığı temkinli iyimserlik, kısa bir süre sonra stratejik öneme sahip Debaltseve'de çatışmaların şiddetlenmesiyle yerini endişeye bıraktı ve ateşkesin pamuk ipliğine bağlı olduğunu gözler önüne serdi. Ukrayna'da ateşkes büyük ölçüde sağlanmasına karşın ihlaller nedeniyle silahlar susmuyor ve durum hala ciddiyetini koruyor. AB'nin Kırım'ın ilhakı ve Ukrayna'nın toprak bütünlüğü ve egemenliğini tehdit eden hareketleri nedeniyle Rusya'ya yönelik kabul ettiği ekonomik yaptırımların da Temmuz ayında süresi doluyor.

19-20 Mart tarihlerinde Brüksel'de bir araya gelecek olan AB liderleri, ekonomik yaptırımların süresinin uzatılıp uzatılmayacağına karar verecek. Zirve öncesi AB üye devletleri arasında yaptırımların uzatılması konusundaki görüş farklılıkları belirginleşmiş durumda. Avusturya, Macaristan, İspanya ve İtalya yaptırımların uzatılmasına muhalif olan ülkeler arasında başı çekiyor. Almanya, Baltık ülkeleri ve Polonya ise yaptırımların yılsonuna kadar uzatılması konusunda ısrarcı¹. Böylece, AB yaptırımları ile Minsk'te kabul edilen önlemlerin uygulama takvimi ile çakışması hedefleniyor.

AB'nin doğusunda Ukrayna'da kriz derinleşirken, AB'nin güneyi de istikrarsızlığa teslim olmuş durumda. AB ve Türkiye'nin güneyindeki komşu ülkelerin çoğundaki siyaset ve

¹ Andrew Retmann, "Two options on Russia sanctions at EU summit", *EU Observer*, 18.03.2015, <https://euobserver.com/foreign/128037>, Erişim Tarihi: 19.03.2015.

güvenlik görünümü son birkaç yıl içerisinde büyük değişikliğe uğradı. Orta Doğu ve Kuzey Afrika’da 2011 yılında başlayan halk hareketleri ilk etapta “Arap baharı” olarak nitelendirilse de her ülkede farklı dinamiklerle karşılaşan bu akımların çoğu, yerini istikrarsızlık ve siyasi karışıklığa bıraktı. Tunus dışındaki bölge ülkeleri için olumlu bir tablodan söz etmek oldukça güç. AB’nin güneyindeki komşularından bazıları “çökmüş devlet” (*failed state*) niteliğinde, bazıları ise iç savaşla çalkalanıyor. Suriye’de bu ay beşinci yılına giren iç savaşın insani maliyeti ağırlaşmaya devam ediyor. Yaşanan siyasi boşluktan yararlanarak kısa zamanda Irak ve Suriye’de büyük kazanımlar elde eden terör örgütü IŞİD, yalnızca bölgenin değil, AB’nin güvenliğini de doğrudan tehdit ediyor. Libya iç savaşa sürüklenirken, Mısır’da otoriterleşme söz konusu ve siyasi çalkantılar hüküm sürüyor. Tüm bunlar olup biterken AB’nin rolü sahadaki olaylara izleyici kalmaktan öteye gidemiyor.

YENİ BİR AVRUPA KOMŞULUK POLİTİKASINA DOĞRU

AB’ye komşu bölgelerde olup bitenler, Avrupa Komşuluk Politikası’nın (*European Neighbourhood Policy - ENP*) limitlerini de ortaya koydu. Doğu Avrupa’dan Kuzey Afrika’ya uzanan coğrafyada AB’ye komşu 16 komşu ülkeyi kapsayan ENP, 2004 yılındaki tarihi genişleme dalgasının arifesinde ortaya koyulmuştu. ENP, komşu ülkelerle “refah ve iyi komşuluk ilişkilerinin egemen olduğu, Birliğin temelinde yer alan değerler üzerinde yükselen ve işbirliği temelinde yakın ve barışçıl ilişkilerle özdeşleştirilen özel bir ilişki” kurulması şeklinde iddialı bir hedefle yola çıkmıştı. AB’ye komşu bölgeler, bugün on yıl öncesine kıyasla daha istikrarsız ve daha güvensiz. Geline nokta, AB’nin bu hedefe ulaşmada başarılı olduğunu söylemek ise oldukça güç. Bu durumda kaçınılmaz olan ENP’nin AB’nin karşılaştığı zorluklardan çıkardığı dersler temelinde yeniden şekillendirilmesi.

ENP’nin sahadaki gelişmelere etkin şekilde cevap vermekte zorlandığı ve AB’nin etkin bir küresel aktör görüntüsünden uzaklaştığı gerçeğinden hareketle Juncker Komisyonu, ENP’nin stratejik açıdan gözden geçirilmesini görev süresinin ilk yılında yapmayı öngördüğü öncelikli işler arasına ekledi. Bu doğrultuda, Yüksek Temsilci Mogherini ve Komşuluk Politikası ve Genişleme Müzakerelerinden Sorumlu Komisyon Üyesi Hahn, 4 Mart 2015 tarihinde, AB’nin ENP’nin geleceği konusunda bir istişare süreci başlatıldığını duyurdu.

Haziran ayı sonuna kadar sürece istişare süreci kapsamında, AB’deki ve komşu ülkelerdeki kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları, sosyal ortaklar, düşünce kuruluşları ve iş örgütleri başta olmak üzere ilgili paydaşların Avrupa Komşuluk Politikası’nın gelecekteki istikametine ilişkin görüşlerinin alınması amaçlanıyor. İstişare sürecinin ardından sonbaharda Avrupa Komşuluk Politikası’nın geleceğine ilişkin bir

tebliğ² kabul edilecek. Komisyon Üyesi Hahn, bu süreçte amaçlananları ENP'nin temel ilkelerinin, kapsamının ve kullandığı araçların gözden geçirilmesi olarak özetliyor³.

Bu, ENP'nin ilk kez gözden geçirilişi olmayacak. ENP, 2011 yılında, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'daki geniş çaplı halk hareketlerinin başladığı dönemde gözden geçirilerek “ne kadar çok (reform), o kadar çok (destek)” (*more for more*) ilkesi kapsamında demokratik reformlar konusunda daha fazla ilerleme kaydeden ülkeler ile daha yakın ilişkiler geliştirilmesi ve bu ülkelere daha fazla destek verilmesi mantığı doğrultusunda revize edilmişti.

YENİ ENP İÇİN 4 ÖNCELİK

Avrupa Komisyonu tarafından yayımlanan ve gözden geçirme sürecinde ENP'nin güncellenmesine ilişkin tartışmaları teşvik üzere 74 soru içeren 10 sayfalık belgede, ENP'nin uygulanmakta olduğu on yıl içerisinde edinilen dersler ve Üye Devletler ile gerçekleştirilen istişareler ışığında gözden geçirme süreci için dört öncelikli konu belirlendi.

– Farklılaştırma (*Differentiation*)

Gözden geçirme sürecinde, ENP kapsamında Komşuluk Bölgesindeki tüm ülkelere uyan ve “*one size fits all*” olarak tabir edilen genel yaklaşımın terk edilerek, yerine gerek AB'nin gerekse ENP kapsamındaki her ülkenin münferit beklentilerini ve çıkarlarını temel alan farklı yaklaşımların geliştirilmesi hedefleniyor. Burada söz edilen doğudaki komşular ile güneydeki komşular arasında bir ayırımın ötesinde, her iki bölgedeki ülkeler arasında da ayrıma gidilmesi. Böylece, komşuluk bölgesindeki ülkelerin AB ile spesifik özellikleri ve beklentilerini yeterli düzeyde karşılayan işbirliği modelini geliştirmeleri mümkün olabilecek. Bunların yanında komşu ülkelerdeki bazı zorlukların ele alınmasında, AB'nin komşularının komşularıyla ilişkilerini geliştirmesi önem taşıyor. Bu kapsamda, ENP'nin coğrafi kapsamının da gözden geçirme sürecinde ele alınması söz konusu.

– Sahiplenme (*Ownership*)

AB'nin politikalarının Komşuluk Bölgesindeki ülkeler tarafından dışarıdan dayatma şeklinde algılanmasının önüne geçilmesi ve ENP kapsamındaki ülkeler tarafından

² Avrupa Komisyonu, “Joint Consultation Paper- Towards a new European Neighbourhood Policy”, JOIN(2015) 6, 04.03.2015, Brüksel, <http://ec.europa.eu/enlargement/neighbourhood/consultation/consultation.pdf>. Erişim tarihi: 12.03.2015.

³ Maria Savel, “Review of European Neighborhood Policy Acknowledges Failures”, *World Politics Review*, 11.03.2015, <http://www.worldpoliticsreview.com/trend-lines/15271/review-of-european-neighborhood-policy-acknowledges-failures>. Erişim tarihi: 12.03.2015.

sahiplenilmesine gözden geçirme sürecinde önem veriliyor. Bunun sağlanmasında, AB ile komşu ülkeler arasındaki ilişkilerin eşitler arasındaki ortaklığa dayandırılması gerektiğinin altı önemle çiziliyor. Gözden geçirilen ENP'nin söz konusu ülkelerdeki ilgili paydaşların ve önemli aktörlerin deneyim ve görüşlerini yansıtması, ortak sahiplenme duygusunu artıracak etkenlerden biri. ENP'nin belirli bir süre içerisinde gözle görünür çıktılar ve somut kazanımlar ortaya koyabilmesi de söz konusu ülkelerde kamuoyunun desteğinin sağlanmasında büyük önem taşıyor.

– Odaklanma (*Focus*)

ENP kapsamındaki her ülke ile geniş yelpazede birçok farklı sektörel alanda işbirliği yapılmasına yönelik mevcut model yerine, her ülkenin kendi kapasitesine ve beklentilerine uygun ilişki modelinin geliştirilmesi ve odaklanılan alanların bu doğrultuda belirlenmesi de ENP'nin gözden geçirilmesi sürecinde öne çıkıyor. Bu kapsamda, gerekli irade ve kapasiteye sahip olan ve AB ile derin bir işbirliği geliştirmek isteyen ülkelerle Ortaklık Anlaşması ve derin ve kapsamlı serbest ticaret alanını (DCFTA) öngören anlaşmaların yapılması, gerekli kapasiteye sahip olmayan veya AB ile derin bir işbirliği geliştirmeyi düşünmeyen ülkelerle daha dar kapsamda ve çıkarların en fazla kesiştiği alanlarda işbirliği modeli geliştirilmesi öngörülüyor. Bilindiği gibi, Ukrayna, Gürcistan ve Moldova başta olmak üzere bazı komşu ülkeler, AB ile siyasi ortaklık ve ekonomik bütünleşme de dahil olmak üzere mümkün olan en derin işbirliği modelini geliştirme; hatta AB üyeliği talebinde bulunurken, Belarus gibi diğer bazıları ise AB'ye mesafeli yaklaşıyor.

– Esneklik (*Flexibility*)

AB'nin değişen koşullara etkili bir şekilde cevap verebilmesi için ise elindeki araçların çeşitlendirilmesi doğrultusunda yeni Komşuluk Politikası'nda öncelik verilecek konulardan biri, esneklik olacak.

KOMŞULUK BÖLGESİ VE ORTAK AB ORDUSU TARTIŞMALARI

Mart ayında AB dış politika gündeminde iz bırakan gelişmelerden biri, Avrupa Komisyonu Başkanı Jean-Claude Juncker'in 8 Mart 2015 tarihinde Almanya'da yayımlanan *Die Welt am Sonntag* gazetesine verdiği röportajda, ortak AB ordusu oluşturulması gerektiğini söylemesi oldu. Gazeteye verdiği demeçte, AB'nin son dönemde saygınlık kaybı yaşadığını ve dış politika alanında tam olarak ciddiye alınmadığını kaydeden Juncker, ortak bir AB ordusunun, Birliğin Üye Devletlerde veya komşu ülkelere birinde barışa yönelik olası tehditlere daha etkin bir şekilde cevap

vermesini sağlayacağını ve Rusya'ya, AB'nin Avrupa değerlerini korumada ciddi olduğu mesajını vereceğini belirtti⁴.

Juncker'in bu sözleri, en az AB bütünleşmesinin tarihi kadar eskiye dayanan AB ordusu tartışmalarının da fitilini ateşledi. Ortak bir AB ordusu oluşturulması fikri, 1950'li yılların başında dönemin Fransa Başbakanı René Pleven tarafından Avrupa Savunma Topluluğu ile birlikte ortaya atılmış, buna karşılık bu fikir daha sonra Fransa tarafından veto edilerek hayata geçirilememiştir.

AB'nin daha federal bir yapıya evrilmesini desteklediği bilinen Komisyon Başkanı Juncker'in bu sözleri, AB'ye şüpheyle yaklaşan kesimlerin de tepkisini çekti. Atlantik yanlısı AB üyelerinden biri konumunda olan ve Mayıs ayında yapılacak seçimlerde Muhafazakâr Parti'nin galip gelmesi halinde 2017'de AB üyeliği konusunda referanduma gitmeye hazırlanan İngiltere, Juncker'in sözlerine savunmanın ulusal düzeyde ele alınan bir yetki alanı olduğunu ve bunun değişmesinin; dolayısıyla bir AB ordusu oluşturulmasının söz konusu olmadığını söyleyerek cevap verdi⁵.

Juncker'in ortak AB ordusu oluşturulması gerektiği yönündeki sözlerine Berlin'den destek geldi. Almanya Şansölyesi Merkel'in sözcüsü, Şansölye'nin Avrupa'da askeri işbirliğinin güçlendirilmesini desteklediğini belirtti ve Berlin'in AB ordusu fikrine gelecekte ele alınabilecek bir proje olarak yaklaştığını ve bu nedenle yakın vadede konuya ilişkin somut planların bulunmadığını kaydetti⁶.

Ortak bir AB ordusunun oluşturulması yakın gelecekte mümkün gözüküyor. 28 üye ülkenin tehdit algıları ve güvenlik çıkarları birbirinden farklı. Bunun yanında her ne kadar muhtemel bir AB ordusunun 28 AB üyesi devletten 22'sinin dahil olduğu NATO'yu tamamlayıcı nitelikte olduğu söylene de rekabetin kaçınılmaz olduğu bir gerçek.

Üye Devletler arasında konuya ilişkin siyasi, ideolojik, kültürel ve geleneksel ayrımlar da güncelliğini koruyor. Bu konuda akla gelen ilk örnek şüphesiz İrlanda. Tarafsızlık politikasını zedeleyeceği gerekçesiyle Lizbon Antlaşması'nın İrlanda'da düzenlenen ilk referandumda reddedildiğini hatırlamakta yarar var. Ekonomik krizden çıkmaya çabalayan AB'de, Üye Devletlerin savunma bütçelerinin oldukça kısıkları bir dönemde, savunma alanında işbirliğinin derinleştirilmesi gerektiği ise aşikâr.

⁴ "Juncker: NATO is not enough, EU needs an army", *EurActiv.com*, <http://www.euractiv.com/sections/global-europe/juncker-nato-not-enough-eu-needs-army-312724>. Erişim tarihi: 12.03.2015.

⁵ Andrew Sparrow, "Jean-Claude Juncker calls for EU army", *The Guardian*, 08.03.2015, <http://www.theguardian.com/world/2015/mar/08/jean-claude-juncker-calls-for-eu-army-european-commission-military>. Erişim tarihi: 12.03.2015.

⁶ "Merkel backs calls for EU army", *Anadolu Agency*, 09.03.2015, <http://www.aa.com.tr/en/politics/476112--merkel-backs-calls-for-eu-army>. Erişim tarihi: 12.03.2015.

KOMŞULUK BÖLGESİ VE TÜRKİYE-AB DIŞ POLİTİKA DİYALOĞU

Türkiye ve AB'nin komşu oldukları bölgede karşı karşıya kaldıkları sınamalar, bu iki aktör arasındaki işbirliğini hiç şimdiki kadar gerekli kılmamıştı. IŞİD tehdidinin etkili olduğu ve iç savaşın sürdüğü Suriye ve Irak ile toplam 1.200 kilometre uzunluğunda bir sınıra sahip olması, Türkiye'yi bu iki ülkeden gelebilecek tehditlere de açık hale getiriyor. 2 milyona yakın Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapan Türkiye ile dayanışma içerisinde olduğunu belirten AB'nin Türkiye'ye daha fazla destek vermesi gerekiyor. IŞİD tehdidine karşı ise yabancı savaşçılar konusunda bilgi paylaşımının artırılması gerekiyor.

Müzakere sürecinin bilinen sebeplerden dolayı istenilen hızda ilerlemediği mevcut durumda, AB ile Türkiye'nin aralarında dış politika ve terörle mücadele alanlarındaki işbirliğini artırması büyük önem taşıyor. NATO üyesi ve AB ile katılım müzakereleri yürüten aday ülke konumundaki Türkiye, oldukça kırılğan bir coğrafyada AB için kilit bir stratejik ortak ve vazgeçilmez bir istikrar unsuru olarak görülüyor. Türkiye'nin giderek artan öneminin Avrupalı karar alıcılar tarafından kavrandığı söylenebilir. Üç önemli AB yetkilisi olan Yüksek Temsilci Mogherini, Komşuluk Politikası ve Genişleme Müzakerelerinden Sorumlu Komisyon Üyesi Hahn ve İnsani Yardımdan Sorumlu Komisyon Üyesi Stylianides'in göreve gelmelerinden bir ay gibi kısa bir süre sonra Aralık 2014'te Türkiye'ye gerçekleştirdikleri ortak ziyaret, AB'nin yeni yönetimin Türkiye ile daha yakın ve kapsamlı bir dış politika diyalogu geliştirme iradesinde olduğunun göstergesi niteliğinde.

Türkiye ile AB arasında dış politika konularındaki işbirliğinin artırılması gerektiğini ortaya koyan bir diğer faktör de Türkiye'nin AB dış politika pozisyonlarına ve Konsey kararlarına uyum düzeyinde son dönemde yaşanan düşüş. Türkiye'nin uyum düzeyi 2010 yılında yüzde 89'dan, 2014'te yüzde 29'a geriledi⁷. Ekim 2013-Eylül 2014 döneminde Türkiye'nin AB ortak pozisyonları ve Konsey kararlarının üçte birinden daha azına uyum sağlaması, Brüksel'de endişe yarattı. Ukrayna krizi ile birlikte AB-Rusya ilişkilerinde gerginliğin hâkim olduğu bir ortamda, Türkiye'nin AB'nin Rusya'ya yönelik yaptırımlarına uyum sağlamaması ve bu dönemde Rusya ile işbirliğini artırması, Brüksel tarafından eleştiriliyor. Ankara ise AB'nin askeri misyonlarına katkı sağlamasına karşın dış politika konularındaki karar alma süreçlerinde söz sahibi olmamaktan şikâyetçi. Türkiye'nin AB'nin karar alma süreçlerine dâhil olması, AB üyesi olmadığı için teknik açıdan mümkün olmasa da Türkiye'ye özellikle yaptırım kararları alınırken daha fazla danışılması gerektiği açık. AB'nin Türkiye'den beklentisi ise, yaptırım kararlarına uymasa da yaptırımların etkisini zayıflatacak adımlar atmaması şeklinde özetlenebilir.

⁷ Avrupa Komisyonu, "Turkey Progress Report", Ekim 2014, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2014/20141008-turkey-progress-report_en.pdf. Erişim Tarihi: 18.03.2015.

Türkiye'nin AB karar ve pozisyonlarına uyumundaki negatif trendin önüne geçilmesi açısından dış politika konularını kapsayan "Dış, Güvenlik ve Savunma Politikası" başlıklı 31'inci faslın müzakereye açılması büyük önem taşıyor. Söz konusu faslın açılması ise 2009 yılından Güney Kıbrıs Rum Yönetimi tarafından bu yana siyasi nedenlerle bloke ediliyor. Bu faslın müzakereye açılmadığı mevcut durumda, Brüksel'in manevra alanı da oldukça kısıtlı. Mevcut siyasi diyalogun derinleştirilmesi ve daha düzenli hale getirilmesi ve Türkiye ile dış politika alanında daha fazla istişare edilmesi yapılması gerekenlerin başında geliyor.

SONUÇ: YENİ BİR KOMŞULUK POLİTİKASINA DOĞRU

AB'nin komşu olduğu bölgelerde karşı karşıya kaldığı sınamalara etkili politikalar yaratamadığı mevcut durum, ENP'nin faaliyette olduğu on yılı aşkın süre içerisinde edinilen deneyimler doğrultusunda revize edilmesini kaçınılmaz kılıyor. İstişare sürecine ilişkin belgede belirtildiği üzere, yeni ENP farklılaştırma, odaklanma, sahiplenme ve esneklik öncelikleri üzerinde yükselecek. Üye Devletlerin oldukça farklı tehdit algılarına ve ulusal çıkarlara sahip oldukları gerçeğinden hareketle söz konusu önceliklerin nasıl pratiğe aktarılacağı ise bilinmezliğini koruyor. Bu süreçte belirleyici olan Üye Devletlerin ENP'nin kapsamlı bir şekilde gözden geçirilerek gerekli araçlarla donatılması yönünde gerekli siyasi iradeyi gösterip göstermeyeceklerine bağlı olacak. Kesin olan tek şey, ENP ortaya atılırken oldukça iddialı hedefler belirleyen AB'nin bu kez seçeceği hedefler konusunda daha mütevazı davranacağı. Bölgede kilit aktör konumundaki Türkiye'nin de bu tartışmalara dahil edilmesi ve AB ile daha yakın ve koordineli bir dış politika izlemesi, yeni ENP'nin başarısında belirleyici olacak.